

*А. Ф. Шегеда,
проректор з навчально-методичної роботи
КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР,
магістр менеджменту організації
О. П. Стефанович,
методист лабораторії методичного
забезпечення КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР*

Факторно-критеріальна модель оцінювання перспективного педагогічного досвіду

В період глобалізації світового освітнього простору підвищилась конкурентність та якість освіти в умовах відкритого суспільства. Ключовою позицією європейської вищої освіти визначається контроль її якості відповідно до вироблених стандартів транснаціональної освіти. Оцінювання якості буде ґрунтуватися на знаннях і вміннях, що отримали випускники впродовж навчання [4, с. 9].

Зміни в освітніх системах різних країн спрямовані сьогодні на підвищення освітнього рівня молоді, загального потенціалу шкільної системи, що є головним чинником формування компетентної, продуктивної та конкурентоспроможної робочої сили.

Отже, зараз йдеться про запровадження вітчизняних механізмів зовнішнього незалежного оцінювання та оцінювання системи освіти, яка спрямовує свою діяльність на «вироблення» випускника середньої школи як високоякісної конкурентоспроможної продукції, що має свою ринкову вартість в умовах постійно змінюваних вимог ринку праці до його учасників [3, с. 8].

Якість освіти розглядається як політична категорія, що акумулює в собі засади освітньої політики, держави на певному етапі її розвитку в контексті світових тенденцій.

Як соціальна категорія вона відбиває суспільні ідеали освіченості й окреслює загальні цілі освіти, що закріплені в державних стандартах.

Визначає стратегії впливу на певні показники функціонування освітньої системи та обирає можливі шляхи змін її розвитку – категорія управління.

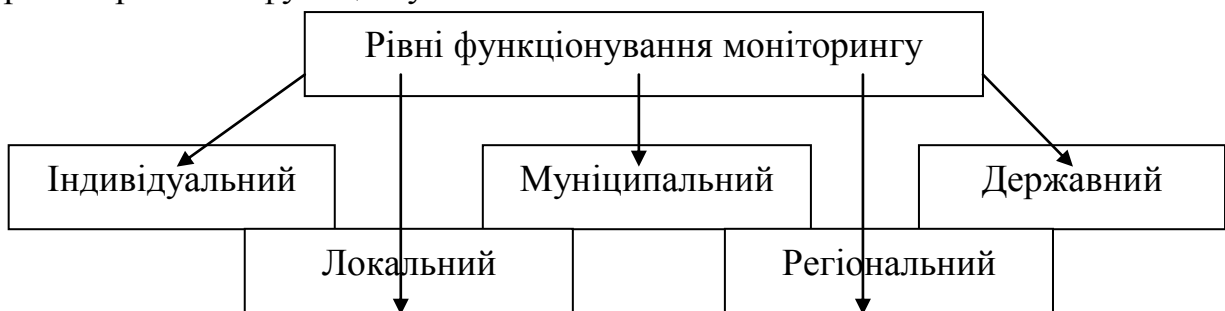
Як педагогічна категорія вона є квінсистенцією сутності поняття, процедур діагностування, аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу.

Нині ми ведемо мову про моніторинг якості освіти як важливий інструмент її розвитку на сучасному етапі. Проблема моніторингу якості освіти – одна з найбільш актуальних, оскільки мова йде про забезпечення зворотного зв'язку для прийняття стратегічних управлінських рішень у сфері освіти [5].

Моніторинг в освіті – це системна процедура, яка забезпечує збір, обробку і поширення інформації про стан об'єкта, відстеження стану певного суб'єкта освітньої діяльності, що є передумовою вибору стратегії змін для його розвитку.

За об'єктами оцінювання систему моніторингу можна розглядати на різних рівнях її функціонування.

При підготовці до проведення моніторингу замовник та оцінювачі повинні насамперед узгодити головну мету моніторингу. Завдання оцінювачів полягає в тому, щоб разом із замовником конкретизувати головну мету моніторингу й окреслити його окремі цілі, оскільки лише після такого уточнення можна визначити інформаційні потреби моніторингового дослідження, з'ясувати критерії й показники, за якими оцінюватимуть те чи інше явище, той чи інший об'єкт спостереження. У цьому їм може допомогти окреслення тих питань, на які хоче дістати відповідь замовник. Наприклад, які є причини, щоб ініціювати моніторинг? Що саме треба оцінювати? Хто буде споживачем отриманої інформації? Що передбачає зробити замовник на підставі результатів моніторингу? [3, с. 24]

Одержання достатньої і достовірної інформації про якість освіти, її аналіз та подолання недоліків в управлінських рішеннях залишається слабкою ланкою окремого навчального закладу та вчителя зокрема. У зв'язку з цим зростає актуальність організації моніторингових досліджень, визначення технологічності процедур та методик. Не визначені показники, за якими повинен відбуватися моніторинг.

Важливим напрямом здійснення науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу є створення якісних матеріалів перспективного педагогічного досвіду, які б відповідали сучасним вимогам.

Оцінювальні параметри та показники якості матеріалів перспективного педагогічного досвіду повинні конкретизуватись, щоб стати вимірюваними.

У факторно-критеріальній моделі, як апараті вимірювання, використовується кваліметрія («квалі» – якість, «метрія» – міряю). Якість оцінювання стану штучно створених систем певною мірою залежить від якості визначених показників (стандартів) цього стану.

Технологія використання кваліметрії дає можливість заміряти стан об'єкта у будь-який час. Описана науковцями технологія здійснюється на основі комплексного оцінювання стану об'єкта, що відбувається у два етапи: перший – оцінювання простих властивостей об'єкта та другий – оцінювання складних. На кожному етапі проводиться низка операцій, які ґрунтуються на принципах кваліметричного підходу до вивчення стану об'єкта. Відповідно до мети вимірювання, надходить інформація не про самі об'єкти, а про їхні відмінні ознаки чи властивості.

Застосування кваліметрії дає змогу формалізувати якісні характеристики відповідних явищ і процесів шляхом поділу їх на простіші, визначити нормативний чи стандартний їх перебіг через систему критеріїв – показників діяльності (розвитку) об'єкта управління, що забезпечує замірювання результатів, які фіксують досягнення лише на певний час [2, с. 49].

За визначенням В.С. Черепанова, кваліметрія – це наукова дисципліна, яка вивчає методологію та проблематику комплексних кількісних оцінювань якості будь-яких об'єктів – предметів, явищ або процесів [7, с. 8].

Основним завданням кваліметрії Г. Г. Азгальдов та Е. П. Райхман вважають комплексне оцінювання якості через сукупність показників із застосуванням відповідної математичної моделі.

Крім того, за допомогою методу Дельфі розраховуються коефіцієнти вагомості кожного фактора. Шляхом зіставлення критеріїв моделі та фактично виявленого стану діяльності суб'єкта управління визначається коефіцієнт проявлення критеріїв. Цей коефіцієнт має бути в межах одиниці і відповідати: 0; 0,25; 0,5; 0,75; 1,0 (хоч можуть допускатися проміжні значення).

Для якісного експертного оцінювання перспективного педагогічного досвіду пропонуємо використовувати факторно-критеріальну модель такої якості. Створення відповідної моделі бажаного стану об'єкта (якість) реалізується через факторно-критеріальне моделювання. Ми вибудовуємо нормативну модель (еталон), за допомогою якої відстежується стан розвитку об'єкта і відбувається його спрямування на бажаний результат. Для цього створюється еталон якості матеріалів перспективного педагогічного досвіду через визначення його критеріальної основи – параметри та показники.

З точки зору Л. Даниленко, параметр – це основна властивість процесу, явища, системи; в освітній сфері – суттєва ознака або основна властивість педагогічного явища чи процесу.

Параметр – змінна величина, від якої залежить значення іншої змінної величини; критерій, показник, ознака, відносно якої здійснюється оцінювання, за якою характеризується що-небудь [1, с. 705].

За принципами кваліметрії виявлення властивостей предмета, явища тощо є його функцією.

Критерій – підстава для оцінювання, визначення, класифікації чогось, мірило [1, с. 485].

В науковій літературі показники – це статистичні дані, які дозволяють оцінити судження про ключові аспекти функціонування освітніх систем. Цінність показника визначається можливістю його використання для виявлення найбільш суттєвих властивостей об'єктів і зв'язків у структурі моделей, зручністю використання.

У визначення поняття показник Й. Ширень вводить:

- намагання виміряти ключові аспекти;
- показники повинні демонструвати наявність стандарту, відносно якого виносять судження.

Для виявлення і визначення досвіду як перспективного користуються системою критеріїв. У педагогічній літературі автори (Ю. К. Бабанський, М. М. Таланчук, В. І. Бондар, М. Ю. Красовицький та ін.) використовують різну кількість критеріїв – 4 – 10. З метою комплексного оцінювання педагогічного досвіду як перспективного доцільно використовувати оптимальну кількість критеріїв, тому що на основі одного критерію оцінити таке складне явище неможливо, а надмірна їхня кількість утруднить даний процес [6].

За домінуючою в них функцією ці критерії можна поділити на дві головні групи:

- ті, за допомогою яких педагогічний досвід оцінюється як перспективний (актуальність, новизна, результативність);
- ті, на основі яких визначається можливість і доцільність вивчення та поширення досвіду (стабільність і перспективність).

Актуальним вважається такий досвід, який спрямований на розв'язання найважливіших проблем навчання і виховання школярів, поставлених урядом перед школою. Наприклад, сьогодні актуальними є проблеми вдосконалення форм, методів навчання і виховання учнів, здійснення диференційованого навчання, формування національної свідомості школярів та інші [6].

Теоретичне обґрунтування проблеми повинне мати науковий ґрунт, розкривати сучасні підходи та наукові дослідження з цієї проблеми.

Новизна досвіду – це такий критерій, який дозволяє виділити перспективний досвід з-поміж маси позитивного. У педагогічній літературі виділяють такі показники, що характеризують новизну досвіду:

- 1) відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності,

вихід за межі відомого в науці і масовій практиці;

2) творча реалізація в досвіді нових теоретичних концепцій, ідей;

3) творче впровадження нових форм, методів, способів педагогічної діяльності з урахуванням місцевих умов;

4) раціоналізація окремих сторін педагогічної діяльності;

5) використання методичних рекомендацій, розроблених вченими, методистами, кращими вчителями;

6) оптимальна організація педагогічної діяльності, яка служить зразком для оточуючої практики [6].

Практичний матеріал повинен відповідати обраній проблемі, всебічно охоплювати її, відповідати вимогам нових і новітніх підходів до проблеми, розкривати шляхи вирішення проблеми.

Досвід не може називатися перспективним, якщо він не має позитивних результатів. Проте не завжди високі результати дають підставу вважати даний досвід таким. Часто вони можуть бути випадковими. «Те, що зроблено в житті мною і моїми колегами-комунарами, – писав А.С. Макаренко, – це ще тільки досвід. І очевидно, для того, щоб із цього досвіду можна було зробити якісь певні висновки, потрібно ще перевірити його не раз і не два».

Результативний досвід характеризується такими показниками, як наявність в учнів міцних знань, вмій і навичок з навчальних предметів, високий рівень розвитку школярів, їхня вихованість, причому, таких результатів досягнуто завдяки оптимальному використанню відведеного часу і власних сил [6].

Перспективність досвіду вказує на можливість його творчого наслідування іншими педагогами. А для цього потрібно виділити в досвіді типове, суттєве, доступне для наслідування іншими та вказати педагогічні умови, при яких таке наслідування можливе (при звичайних умовах, при умові обладнання класу-кабінету тощо) [6].

Додатки повинні відповідати проблемі досвіду, цілком висвітлювати вирішення цієї проблеми.

Для більш досконалого оцінювання перспективного педагогічного досвіду, представленого на обласну постійно діючу виставку, спрямованості педагога у заявленій темі пропонуємо факторно-критеріальну модель оцінювання перспективного педагогічного досвіду.

Факторно-критеріальна модель оцінювання перспективного педагогічного досвіду

№ п/п	Параметр (F)	Вагомість (m)	Критерії	Вагомість критерія (V)	Коефіцієнт прояву (K)				
					0	0,25	0,5	0,75	1
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Актуальність, перспективність	0,14	1.Сприяє вирішенню завдань	0,36					

	$F_1=m_1(V_1K_1+ V_2K_2+V_3K_3)$		сучасного етапу розвитку освіти						
			2.Задовольняє потреби педагогічної практики	0,33					
			3.Допомагає в подоланні труднощів під час здійснення навчально-виховного процесу	0,31					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	Теоретичне обґрунтування $F_2=m_2(V_4K_4+ V_5K_5+V_6K_6)$	0,12	4.Відповідність основним принципам, законам педагогічної діяльності	0,35					
			5.Наявність наукового підґрунтя з урахуванням нових підходів	0,33					
			6.Повнота обґрунтування	0,32					
3	Наявність елементів новизни та оригінальності $F_3=m_3(V_7K_7+ V_8K_8)$	0,16	7.Вихід за межі відомого в науці і масовій практиці	0,55					
			8.Раціоналізація окремих сторін педагогічної діяльності	0,45					
4	Практична реалізація теоретичних положень досвіду $F_4=m_4(V_9K_9+ V_{10}K_{10}+V_{11}K_{11})$	0,13	9.Практичний матеріал відповідає обраній темі	0,30					
			10.Відповідає новим підходам вирішення проблеми	0,36					

			11. Відображає шляхи вирішення проблеми	0,34					
5	Результативність $F_5 = m_5(V_{12}K_{12} + V_{13}K_{13} + V_{14}K_{14})$	0,15	12. Висока ефективність	0,37					
			13. Стабільність результатів	0,32					
			14. Раціональність витрат часу, зусиль, засобів	0,31					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	Якість додатків $F_6 = m_6(V_{15}K_{15} + V_{16}K_{16})$	0,10	15. Додатки відповідають темі досвіду	0,54					
			16. Правильність методичного оформлення	0,46					
7	Можливість творчого наслідування досвіду іншими $F_7 = m_7(V_{17}K_{17} + V_{18}K_{18})$	0,11	17. Формулювання провідної ідеї досвіду	0,54					
			18. Можливість використання практичного досвіду учителями держави, області, району (міста), закладу освіти	0,46					
8	Оформлення матеріалів $F_8 = m_8(V_{19}K_{19} + V_{20}K_{20} + V_{21}K_{21} + V_{22}K_{22})$	0,09	19. Грамотність	0,25					
			20. Дотримання вимог оформлення	0,25					
			21. Креативність, дизайн	0,20					
			22. Посилання на джерела	0,30					

Загальний рівень якості перспективного педагогічного досвіду визначається формулою: $D = F_1 + F_2 + F_3 + F_4 + F_5 + F_6 + F_7 + F_8$

Градація критерію: 0 – критерій практично не виконується; 0,25 – критерій виявляється менший ніж на половину висунутих вимог; 0,5 – критерій виявляється на половину висунутих вимог; 0,75 – критерій

виявляється більше ніж на половину висунутих вимог, але менше ніж на відповідні вимоги; 1 – критерій виявляється встановленим вимогам.

Встановлена динаміка змін дає можливість визначити напрямок розвитку, а за необхідності – проводити регулювання процесу удосконалення.

Отже, використовуючи факторно-критеріальну модель якості перспективного педагогічного досвіду можна удосконалювати якість матеріалів на рівні району, області. А також така модель дасть можливість прогнозувати якість матеріалів ППД на майбутнє, що безумовно вплине на ефективність навчально-виховного процесу.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В. Бусел. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1616 с.
2. Дмитренко Г.А. Стратегический менеджмент в системе образования: Учеб. пособие. – К.: МАУП. 1999. – С. 49.
3. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. – К. : Вид. дім «Шкільний світ» : Вид. Л. Голіцина, 2006. – С. 8.
4. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За аг. Ред.. О. І. Локшиної – К. : К.І.С. 2004 – С. 9, 24.
5. Огнев'юк В.О. Проблеми та перспективи оцінювання якості української освіти / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Моніторинг якості освіти: теорія та практика» [Редкол. : В. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа та ін.]. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2009.
6. Передовий педагогічний досвід: теорія і методика / Під ред. Л.Л. Момот. – К. : Радянська школа, 1990. – 141 с.
7. Черепанов В.С. Экстренные оценки в педагогических исследованиях. – М. : Педагогика, 1989. – С. 8.